

Elokuvasta mediatutkimuksen aikakaudella

Uusien halke[aj]mien leikkaamiseksi, uuden välttämättömän tuhon aikaansaamiseksi tarvitaan aina uusia taiteilijoita, ehkä entistäkin suurempia niin että heidän uutuutensa lyövät edeltäjätkin ällikällä. Tämä merkitsee, että taiteilija taistelee vähemmän kaaosta (johon hän tavallaan suureen ääneen vetoaa) kuin mielipiteen "kliseitä" vastaan.

Gilles Deleuze & Félix Guattari, *Mitä filosofia on?* Gaudeamus 1995, 208-9

Viimeaikaiset uutiset kansainvälisiltä tieteenalojen yhdistysrintamilta ovat olleet kiinnostavia. Angloamerikkalaisella alueella jo pitkään toiminut, elokuvantutkimukseen keskittynyt yhteisö Society for Cinema Studies on muuttanut nimensä muotoon Society for Cinema and Media Studies. Vastaaventyypisen muutoksen seurauksena myös saksalainen järjestö on nykyisin Gesellschaft für Medienwissenschaft. Muutokset ovat merkinä reagoinnista alalla tapahtuneeseen kehitykseen: nykyisessä mediamaailmassa elokuva on paljon muutakin kuin selluloidifillemille tallennettujen kuva- ja ääniaineistojen projisointia elokuvateattereissa pääsylipun lunastaneille katsojille.

Joillakin tahoilla tämäntyyppisiin muutosvirtauksiin on suhtauduttu epäilevän kyynisesti. On ajateltu, että elokuva (juuri edellä kuvatussa ominaisuudessa) menettää merkityksensä, arvonsa ja ennen kaikkea asemansa tutkimuskohteena. Media maailman virtauksia myötäilevän tutkimuksen on uumoiltu tarttuvan elokuvaan korkeintaan jonkinlaisena etäisenä kasvualustana, josta ajankohtaisemmat, mielenkiintoisemmat ja (media)seksikkäämmät ilmiöt ovat joskus lähteneet versomaan.

Yksi kriittisen epäilyn julkisista foorumeista on ollut *Filmihullu* -lehden kolmossivu. Löysäkin selajlu tämän vuosituhannen numeroista tuottaa väljän kronologian, jossa argumentti tuntuu pysyvän riippumatta siitä, kenen nimiin teksti kulloinkin on kirjattu:

Uhkaavatko mediatiede ja kulttuuritutkimus nielaista spesifin elokuvatutkimuksen ja -opetuksen juuri kun se on vihdoin saanut akateemista jalansijaa Suomessa? (Markku Varjola, *Filmihullu* 4/2000)

Godard on vain yksi tapaus eikä ainoa, itse asiassa perustava kritiikkini on se, että nämä tieteilijät eivät tutki elokuvaa, eivät tunne elokuvaa eivätkä edes yritä tuntea sitä – miksi sitten opiskelijat kiinnostuisivat elokuvasta, jos opettajat suhtautuvat siihen välinpitämättömästi, jos opinnäytteet väitöskirjaan asti voi tehdä näkemättä yhtään elokuvaa ja jos elokuvatutkimuksen sijasta riittää lähdeaparaatin korrekki käyttö, akateeminen tunnustus ja ura. [...] Kun elokuva sinälään ei riitä, ei kiinnosta eikä kenties ole tarpeeksi trendikäs tutkimuskohde ilman "populaarikulttuurin" ja muun "median" kontekstia, on siis varmaan hy-

väksi, että ”meediatieteen” korvattua ”elokuva- ja tv-tieteen” turkulaiset jättävät elokuvan lopullisesti rauhaan, onnistuttuaan miltei tekemään sille saman minkä Hitler teki juutalaisille. (Sakari Toiviainen, Filmihullu 6/2000)

Mitä kaikkea paljastuukaan jo siitä että virallisten tahojen lellitemmä Turku jolle junailtiin niin paljon, eli koko tuo akateeminen ”elokuvatiede”, antoi kultaisen mahdollisuuden täsmällisellä tasolla tutkailla 1900-luvun suurta ilmiösarjaa elokuvan kulumasta valua – ”mediatieteeksi”. (Peter von Bagh, Filmihullu 1/2001)

Langat solmiutuvat, kun silmiin osuu etusivun mainos: R-Kioski – Hollywood kotinurkalla. Tässähän on pähkinänkuoressa se ajattelu jota Harjun senttaus edustaa ja jota videoita kelaamalla pienen elokuvaesityksensä saaneet mediatutkijat varauksettomasti kannattavat. (Peter von Bagh, Filmihullu 4/2001)

Kun Toivaisen kirja tuli mainituksi, totean ohimennen että se ei tietenkään ole yliopistojemme kurssivaatimuksissa. Niissä on suomalaisen elokuvan kohdalta aivan erilaista kamaa, kuin mafian yksioikoiselta tuotehylyltä. Ja ehkäpä Sakarin pointti ja hänen kehittäjänsä hienosäikeisyys ovat yliopistojen päättäjille yhtä käsittämätön kuin ”pelargonian syntymästään sokealle”, kuten Bazin kerran kirjoitti, epäilemättä jostain toisesta olennaisesta asiasta. Kurssivaatimuksissa suositetaan vaatimattomampaa tasoa, kuin opetuksen tasoa koskevan häpeän suorana paljastuksena. (Peter von Bagh, Filmihullu 6/2001).

Kuten tunnettua kuivakkaan akateeminen ja eläytymiskyvytön elokuvatutkimuksen suuntaus leviää jo polttavan laavan lailla pitkin pääkaupunkimme yliopiston käytäviä. Leikin hetken Nostradamusta: Elokuvia tutkitaan kohta kuin aamiaismuroja – tehdään monimutkaisia vertailuja suklaarakeiden ja maissilastujen välillä ja loppuun lisätään viitenumerot ja hurja määrä perinteisesti vaikeiksi tiedettyjä filosofeja, semiootikkoja, sarjakuvapiirtäjiä ja mediatutkijoita. (Lauri Timonen, Filmihullu 3/2002).

Filmihullu-lehdessä esitetyt kannanotot elokuvan ja median keskinäisyyksistä suhteessa akateemiseen opetus- ja tutkimustoimintaan ovat pysyneet jämäkästi linjassaan. Nimensä mukaisesti ”filmille” omistautunut ”hulluus” on kenties tullut jopa terävämmin omannäköiseksi: eri asteissaan se on jäsentynyt entistä äärimmäisemmiksi muodoiksi kaaoksesta viipaloitua järjestäytyneisyyttä. Kananottojen koossa pitävä energia tosin tuntuu tinkimättömästi tukeutuvan yhteen ja samaan periaatteeseen: sattumanvaraisuuteen.

Tässä maailmankuvassa järjettömyydenkin on muuttunut järjestelmäksi, joka noudattaa salaliiton kaikkialle lonkeronsa ulottanutta kaavamuotoa. Ja tässä maailmankuvassa yksi järjettömyyden kiteytymistä on – sinällään niinkin vaatimaton ja yleisemmin merkityksetön asia kuin Turku-nimisessä kaupungissa (ja eritoten sen yliopistossa) harjoitettu, elokuvaan liittynyt tutkimus- ja opetustoiminta. Toisen asteen paradoksi on sitten siinä, että kaikkein äänekkäin kritiikki on tuota toimintaa itseään tuntenut johdonmukaisesti vähiten – paitsi tietysti omalle logiikalleen uskollisesti sattumina sieltä täältä.

Ei ole yllättävää, että juuri *Filmihullun* kaltaiselle julkaisulle ja vielä tällaisilla eväillä on tarjottu ikään kuin julkisen debatin aikaansaattajan roolia aiheesta ”elokuvantutkimus suomalaisissa korkeakouluissa”. Siinä *Filmihullun* populismi tarjoaa kättä mediatarpeelle, joka uskoo julkisen keskustelun uutisarvoon tietenkään välittämättä tuon taivaallista esimerkiksi sellaisista vanhentuneista asioista kuin tiedonvälityksen periaatteista. Tästä näkökulmasta *Filmihullun* krooniset, allergiset kohtaukset mediatutkimus ja mediatiede -käsitteiden suhteen kyllä tavallaan voi ymmärtää: tuollainen tutkimushan joutuisi kohdistamaan suurennuslasinsa myös lehden omiin teksteihin.

Kun Sakari Toiviainen (2/2002) kirjoittaa elokuva, yliopisto ja tutkimus -asetel-

mia ruotiessaan "Turun epäonnistuneesta mallista" tai "surkuhupaisasta" *Lähi-kuva*-lehdestä, ei hän tämäntyyppisillä kommentteillaan ole ensimmäistä kertaa pappia kyydissä. Vastaavaa ja vastaavalta taholta on luettu jo muutamaankin kertaan – kuten edellä olevat lainaukset todistavat. Toistaiseksi kommentteihin ei ole ollut syytä sen kummemmin puuttua – mölinäähän maailmaan mahtuu.

Filmihullun taannoinen teemanumero käsittelee tekijää, auteuria. Tavallaan yhteyteen viittaa myös tämän tekstin alussa oleva "taiteilijuus" -sitaatti, jota voisi pitää yhtenä "tekijyyden" mieltämistapana. Johdannossaan Toiviainen kirjoittaa "auteurismista" ja "auteur-teoriasta" todeten aivan oikein, että kyse on nimityksistä, joita asiasisältöinä ei oikeastaan ole ollut olemassakaan. Tekijyyteen liittyvästä kirjoittelusta esimerkiksi *Cahiers du cinéma*ssa 1950-luvulla on vaikea tehdä "ismiä", varsinkaan kun se ei mitään teoriaa ollut. Ja aivan oikein, termejä käytetään "Turun proseminaareissa", mutta käsitteinä, joilla on ollut oma historiansa, kontekstinsa ja käyttönsä. Juuri nuo historioiden, kontekstien ja käyttöjen kaltaiset asiat kuuluvat elokuvantutkimuksen perusasioihin – eikä vähiten silloin, kun puhutaan tekijöistä.

Tietysti tämäntyyppinen debatointi on keinotekoista kielipelailua, sillä olen varma, että edellä viitatuista perusasioista olemme yhtä mieltä – siis "me" Turun epäonnistujat ja "te" filmihullut. Kyse on aina jostain muusta. Tälläkin kertaa ilmeisesti siitä, että akateemisia rakennelmia suunniteltaessa ei ole kysytty kirvesmiehiltä, millaista arkkitehtuurin heidän mielestään pitäisi olla. Mikä on vain kiertoviittaus varsinaiseen viestiin: jatkakoon *Filmihullu* sinnikästä työtään elokuvan tunnetuksi tekemisen saralla ja suokoon vastaavasti työrauhan sille toiminnalle, joka yliopistojen yhteydessä keskittyy opiskelemaan ja tutkimaan elokuvakulttuuria koko moniaineksisuudessaan.

Jo vuosin tämä toimintahan ei ole keskittynyt vain Turkuun, vaan yhtä lailla Helsingin (avoin yliopisto, viestintä), Jyväskylän (taidekasvatus, viestintä), Lapin (mediatiede), Oulun (kirjallisuustiede) ja Tampereen (audiovisuaalinen mediakulttuuri, tiedotusoppi) yliopistoihin. Kaikissa niissä on voinut osallistua elokuvaa käsitteleville kursseille ja tehdä elokuvaan liittyviä opinnäytetöitä. Ja varmasti se on ollut kaikissa niissä mahdollista yhtä lailla sellaiselta "aamiaismuro-pohjalta", jota Timonen kritisoi, kuin esimerkiksi Bazinin hengessä Renoirin hienosäikeisyyksiin painutuen. Toki nimenomaisesti elokuvantutkimukseen osoitettujen virkojen lukumäärä on yliopistoihin verrattuna huomattavasti suppeampi. Tässä suhteessa Helsingin yliopiston uusin panostus alaa kohtaan on poikkeuksellisen tervetullut lisä.

Opetuksen ja tutkimuksen moniaineksisuutta voidaan kutsua esimerkiksi käsitteellä "mediatutkimus" – kuten Turun yliopistossa sen jälkeen, kun elokuva- ja televisiotieteen sekä viestinnän oppiaineet yhdistyivät vuonna 2000. Muutos näkyy sisällöllisissä painotuksissa sekä tarjotun opetuksen tai suoritettujen tutkintojen määrissä. Tälläkin hetkellä yksin Turun mediatutkimuksessa on työn alla tusinan verran graduja, jotka aiheittensa puolesta voisi hyvinkin lukea populaari- ja mediavapaan "elokuvaesteettisen tutkimuksen" piiriin. Varmaankin tämä vain johtuu siitä, että yrityksistä huolimatta emme ole onnistuneet nujertamaan "oikeaan elokuvaan" kohdistunutta, pyyteetöntä intohimoa, joka vielä elää ja näyttää voivan ilmeisen hyvin turkulaisissakin opiskelijoissa.

Paljon voimakkaammin nimellinen laajentuminen mediatutkimuksen suuntaan on sisällöllisesti vaikuttanut televisiotutkimukseen: aiheiden, näkökulmien ja tutkimuksellisten viitekehysten kirjo on selvästi monipuolistunut. On vaikea kuvitella, että *Televisiohullu* -lehti (mikäli sellainen olisi) pitäisi tällaista kehitystä "spesifin televisiotutkimuksen" kannalta turmiollisena toimintana, joka tuottaa vain "kuivakkaan akateemista ja eläytymiskyvyttöntä" televisiotutkimusta.